METABOLIC CIRCULAIR FRIESLAND Copper8

januari 2020

Circulair Inkopen bij Friese Overheden

Uitleg definitie, opbouw monitor en aanbevelingen voor 2020

Artist impression van het Biosintrum-Afbeelding (c)Paul de Ruiter

Inhoudsopgave

1 INLEIDING **3**

- Naar een klimaatneutrale en circulaire economie
- Circulair inkopen als instrument
- Circulair inkopen in Fryslân
- Van inspannings- naar effectmonitoring
- Werkgroep circulair inkopen

2 DEFINITIE CIRCULAIR INKOPEN **10**

- Uitgangspunten pragmatische definitie
- Monitoring van inspanning op vier thema's
- Pragmatische definitie

3 MONITOR CIRCULAIR INKOPEN **15**

- Invullen monitor
- Toelichting Indicatoren

4 RESULTATEN INVENTARISATIE 2019 **28**

5 AANBEVELINGEN **33**

Bronnen ***37***

Colofon ***38***

Inleiding

Naar een klimaatneutrale en circulaire economie

Nederland staat voor de transitie naar een circulaire economie. De Rijksoverheid heeft de ambitie gesteld om haar economie in 2050 'volledig circulair' te hebben. Daarbij is als tussendoel gesteld om in 2030 ons primair grondstofverbruik met 50% te hebben teruggebracht.

De transitie naar een circulaire economie hangt sterk samen met de andere grote opgave waar we voor staan: het voorkomen van ernstige klimaatverandering. Nederland heeft zichzelf tot doel gesteld om in 2030 haar CO_2-uitstoot met 49% te verminderen; in 2050 moet de uitstoot met 95% zijn teruggebracht.

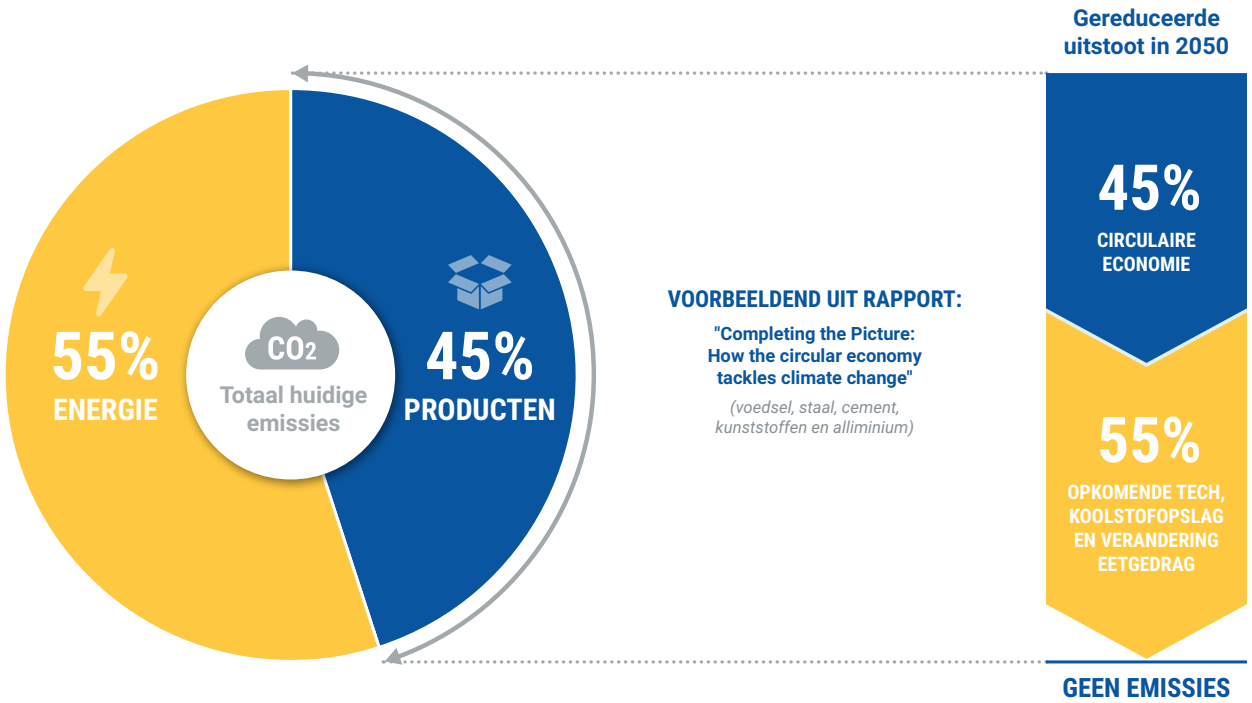

De circulaire economie kan **45% van de verborgen uitstoot** ingebed in producten aanpakken door - met het gebruik van hernieuwbare energie - de productie en het gebruik van goederen te veranderen.

Bron: Ellen McArthur Foundation

KLIMAAT EN CIRCULAIR: SAMENHANGENDE OPGAVEN

De transitie naar een circulaire economie en de klimaatopgave hangen sterk met elkaar samen. De Ellen MacArthur Foundation[1] toonde recent aan dat van de totale broeikasgasuitstoot slechts 55% is gerelateerd aan energieproductie en transport. De overige 45% is gerelateerd aan de productie van gebouwen, goederen en voedsel. Circulaire oplossingen kunnen dus sterk bijdragen aan het reduceren van de klimaatimpact in die overige 45%.

Circulair inkopen als instrument

In de transitie naar een klimaatneutrale en circulaire economie wordt inkoop vaak als belangrijk instrument genoemd. Vanuit haar inkoopfunctie kan een organisatie immers directe invloed uitoefenen op het product dat zij koopt. Omdat deze transitie een maatschappelijke opgave is, hebben publieke organisaties hier een voorbeeldrol.

In 2015 is in de Tweede Kamer een motie aangenomen, waarin de overheid is opgeroepen om 10% circulair in te gaan kopen in 2022. In de jaren daarna heeft circulair inkopen in Nederland een vlucht genomen: steeds meer organisaties gaan met het thema aan de slag, formuleren eigen doelstellingen en delen hun kennis en inzichten.

VELE INITIATIEVEN

In Nederland gaan steeds meer partijen aan de slag met circulair inkopen. Vanuit de Rijksoverheid is er een Circulair Inkopen Academy, en zijn er leernetwerken Klimaatneutraal en Circulair Inkopen rondom specifieke productgroepen zoals textiel, meubilair, bouw en GWW.

Ook is er een Green Deal Circulair Inkopen waar publieke en private partijen kennis en ervaring met elkaar delen. Daarnaast zijn er diverse regionale samenwerkingsverbanden, waaronder de werkgroep van de Vereniging Circulair Friesland en een actieve werkgroep in de Metropoolregio Amsterdam. Nederland deelt haar kennis inmiddels ook internationaal, onder meer via het het INTERREG-programma CircPro.

MONITORING & STURING OP LANDELIJK NIVEAU

Op landelijk niveau is het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) aangesteld als 'rekenmeester' van de transitie naar een circulaire economie. Hiervoor heeft zij het werkprogramma 'Monitoring & sturing CE 2019-2023' opgesteld. Samen met o.a. TNO, het CBS en het RIVM werkt zij in werkpakket 2 binnen dit programma aan effectmonitoring. Friesland houdt deze ontwikkelingen nauwlettend in de gaten en zal hier waar mogelijk bij aansluiten.

Een tijdlijn met de ontwikkeling van Duurzaam Inkopen naar Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (Metabolic, 2019)[2]

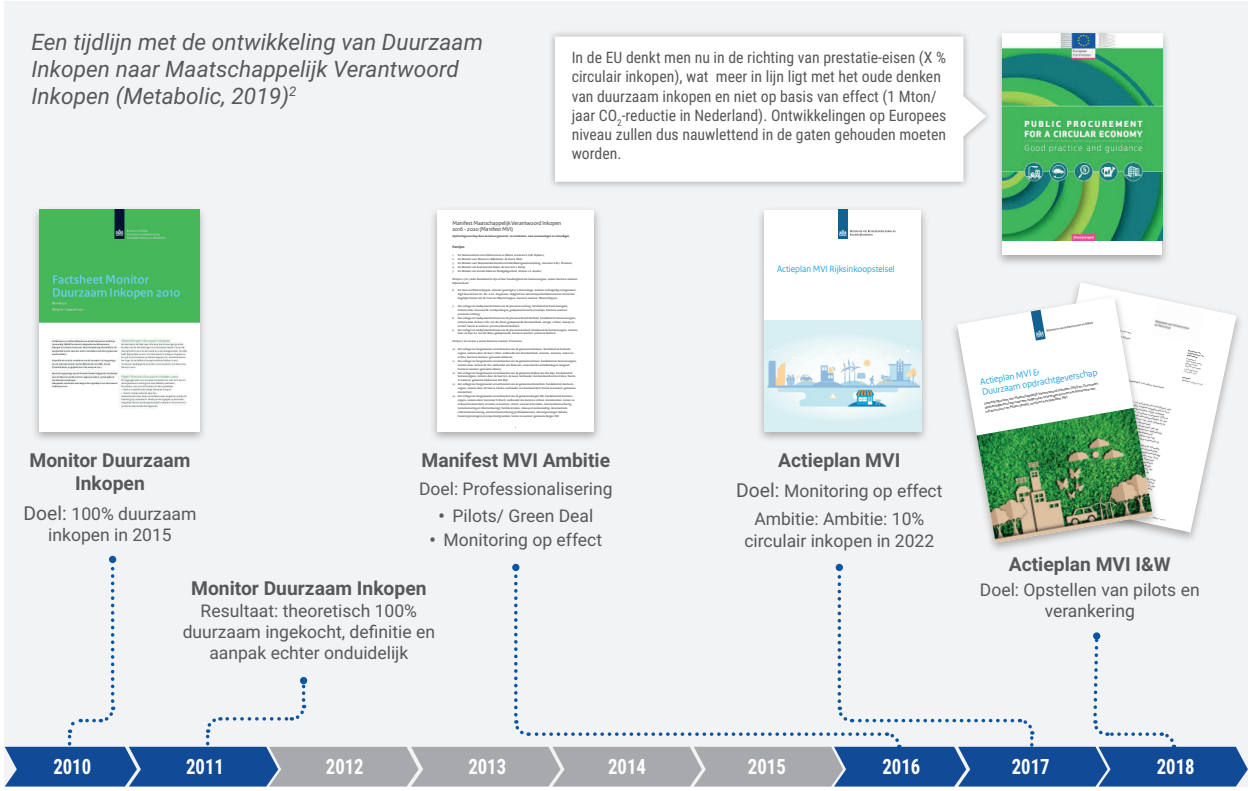

Circulair Inkopen in Fryslân

De Friese overheden werken toe naar een circulaire economie. Onderdeel daarvan is dat zij aan de slag willen met circulair inkopen. Vertegenwoordigers van alle Friese Gemeenten, Provincie Fryslân, Rijkswaterstaat en Wetterskip Fryslân hebben daarom een ambitiedocument ondertekend om in 2020 te komen tot 10% circulair inkopen. Het ambitiedocument Circulair Friesland heeft drie focuspunten:

1. In 2020 kopen we tenminste 10% van de fysieke producten circulair in.
2. We kiezen alleen nog voor circulair geproduceerd straatmeubilair.
3. Bij vervanging binnen het wagenpark zetten we in op voertuigen op basis van niet-fossiele brandstoffen.

Het ambitiedocument Circulaire Economie is ondertekend door Caroline de Pee (wethouder, namens de Vereniging Friese Gemeenten), Sander de Rouwe (gedeputeerde namens Provincie Fryslân), Mieke Attema (directeur netwerkmanagement, namens Rijkswaterstaat Noord) en Egbert Berenst (dagelijks bestuurslid, namens Wetterskip Fryslân).

Historie: van duurzaam inkopen naar MVI

In 2008 is inkoop voor het eerst genoemd als instrument om bij te dragen aan duurzaamheidsdoelstellingen. Er werd een lijst met kwalitatieve criteria opgesteld waar inkoop aan moest voldoen: een vinklijstje. Binnen twee jaar kochten alle Nederlandse overheden '100% duurzaam' in. Daarmee verdween het verbeterpotentieel. Enkele jaren later werden de criteria aangescherpt. Wederom kochten in no-time alle Nederlandse overheden '100% duurzaam' in - en wederom was het verbeterpotentieel weg.

Vanaf 2015 is daarom 'Maatschappelijk Verantwoord Inkopen' (MVI) de overkoepelende term voor inkoop als instrument om maatschappelijke doelstellingen te bereiken. In 2016 is er een landelijk Manifest MVI gelanceerd, waarbij zo veel mogelijk overheden zijn uitgenodigd om dit te ondertekenen.

Binnen Friesland wordt circulair inkopen holistisch en breed ingestoken, waarbij naast materiaalverbruik ook gekeken wordt naar klimaat, gezondheid en welzijn, land- en watergebruik en bijvoorbeeld sociale aspecten. Hiermee bouwt Friesland voort op de brede insteek uit het landelijke MVI-manifest.

Circulair Inkopen in Fryslân

We beginnen zeker niet bij nul! In Friesland wordt door verschillende organisatie al hard gewerkt aan circulair inkopen, zoals de aanbesteding van het Swettehûs (zie kader). Om inzicht te creëren in de mate van circulair inkopen in de gehele provincie is er nu een monitor opgezet. Deze monitor geeft inzicht in de mate waarin circulaire principes worden toegepast in inkoop- en aanbestedingsprocessen vanaf het jaar 2020.

Vanuit de Provincie Friesland is Metabolic gevraagd om deze monitor op te zetten.
Zij werken hierin samen met Copper8, een adviesbureau met veel ervaring op het gebied van circulair inkopen. Metabolic en Copper8 hebben gezamenlijk een meetmethode ontwikkeld, die vooral is gericht op het meten van de geleverde inspanning: welke vragen zijn in een inkoopproces gesteld, en welke stappen zijn uitgevoerd, om een zo circulair mogelijk resultaat te behalen? Op de middellange termijn zal toegewerkt worden naar effectmonitoring om de positieve impact van inkoop aantoonbaar te maken.

Dit document is in de eerste plaats een toelichting bij het invullen van de monitor. Eerst wordt de pragmatische definitie voor circulair inkopen toegelicht. Vervolgens wordt de insteek en de opzet van de vragenlijst kort uitgelegd. Daarna volgt een meer uitgebreide toelichting per indicator met voorbeelden en links naar ondersteunende instrumenten.

Eind 2019 is een eerste inventarisatie gemaakt onder inkooptrajecten met een duurzaam karakter. Aan het einde van dit document worden hier de bevindingen van gepresenteerd. Daaruit volgen enkele aanbevelingen voor het realiseren van de ambities van de Friese overheden op het gebied van circulair inkopen.

Voorbeeldcasus | Circulaire Aanbesteding

Project: Het Swettehûs
Organisatie: Provincie Friesland

Het Swettehûs is een project met hoge duurzaamheidsambities en daarmee één van de circulair ingekochte projecten van 2019. Het doel bij de aanbesteding het creëren van een circulair icoon, waarvoor vijf pijlers zijn opgezet die variëren van zelfvoorzienendheid in energie en gebruik maken van de waterrijke omgeving tot het creeën van een gezonde werkomgeving. Hierdoor zijn veel verschillende aspecten van circulariteit meegenomen in deze aanbesteding.

Van inspannings- naar effectmonitoring

Er bestaan ruim 100 definities van circulaire economie en circulariteit, zo bleek in 2018 uit een artikel van de Universiteit Utrecht3. Dit zien we terug in de praktijk: veel organisaties hanteren hun eigen definitie, waarbij het vaak onduidelijk is op basis waarvan een product 'circulair' wordt genoemd. Het is daarom lastig om te bepalen wanneer een product 'circulair' is ingekocht.

Als gevolg hiervan is de nationale doelstelling op 10% circulair inkopen als hard doel komen te vervallen, en wordt dit gezien als inspanningsverplichting om met het thema aan de slag te gaan. De MVI-zelfevaluatie tool van RVO en PIANOo wordt gebruikt door inkopers om na een afgeronde aanbesteding hun prestaties en vorderingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord inkopen inzichtelijk te maken. Dit is een eerste stap op weg naar het verkrijgen van inzicht in de mate waarin publieke organisaties de thema's binnen Maatschappelijk Verantwoord Inkopen meenemen in aanbestedingen.

Wanneer we kijken naar de intentie van circulaire economie – het verlagen van ons primair grondstofverbruik, het waardebehoud van producten en materialen, en het leveren van een bijdrage aan de klimaatopgave – ligt het voor de hand om te werken aan effectmonitoring. Wat is het effect (in materiaal- of klimaatimpact) geweest van een inkoop, ten opzichte van een referentiewaarde?

Om te komen tot effectmonitor is er nog een vrij groot data gat. Het vraagt bijvoorbeeld om veel informatie van leveranciers, die op dit moment vaak nog niet beschikbaar is. Waar het bij projecten in de grond-, weg- en waterbouw bijvoorbeeld gebruikelijk is om de milieu-impact van een werk inzichtelijk te maken, hebben leveranciers van facilitaire producten zoals kleding en catering vaak nog geen goed beeld van de totale milieu-impact van hun product. Daarnaast is er ook vaak nog gebrek aan een goede datastructuur voor de opslag van informatie over de goederen die worden ingekocht.

HANDELINGSPERSPECTIEF

Effectmonitoring is dus op dit moment nog een wensbeeld en nog niet reëel om structureel toe te passen. De meest effectieve monitor op dit moment is daarom een inspanningsmonitor. Hiermee willen we meten in hoeverre circulaire principes meegenomen zijn in de uitvraag, in hoeverre het proces heeft bijgedragen aan het realiseren van deze principes, en in hoeverre er financiële prikkels zijn voor het realiseren van deze ambities?

Met deze monitor willen we zodoende in de eerste plaats inzicht creëren in de mate waarin circulaire principes zijn meegenomen tijdens een inkooptraject. Maar we vinden het net zo belangrijk om via de monitor er voor te zorgen dat inkopers leren over circulair inkopen, welke vragen ze aan de markt kunnen stellen, hoe ze hun interne organisatie anders kunnen inrichten of op welke wijze ze andere eisen kunnen gaan stellen. Dit handelingsperspectief zorgt er voor dat inkopers ook echt meer circulair kunnen gaan inkopen.

Werkgroep circulair inkopen

Om de ambities op circulair inkopen te realiseren is een werkgroep in het leven geroepen onder begeleiding van de Provincie Friesland.

In deze werkgroep zitten vertegenwoordigers van verschillende gemeenten, het Wetterskip, de Provincie en Rijkswaterstaat.

In samenwerking met deze werkgroep is in een viertal sessies gewerkt aan het opstellen van een pragmatische definitie voor circulair inkopen. Op basis van de pragmatische definitie zijn indicatoren opgesteld en is de monitor ontwikkeld.

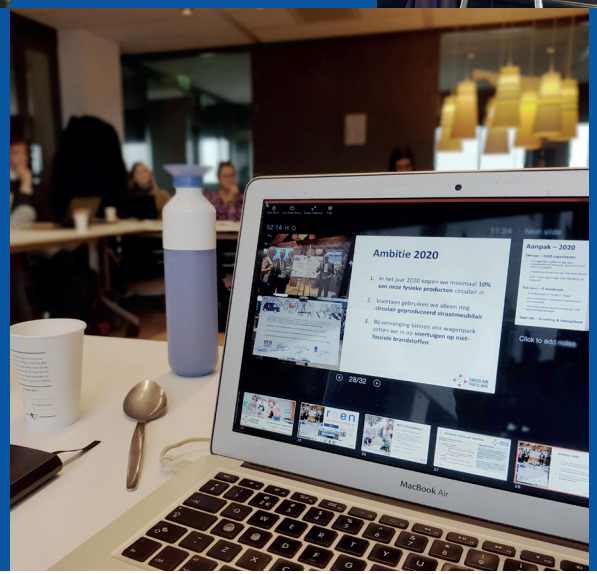

De leden van de werkgroep hebben deze monitor eind 2019 getoetst en op basis van deze ervaringen is deze definitief geworden. De werkgroep zal ook in 2020 verder gaan met het ondersteunen en aanjagen van circulair inkopen in de provincie.

Definitie Circulair Inkopen

Pragmatische Definitie

Een eenduidige definitie van circulaire economie - of circulair inkopen - bestaat op dit moment nog niet. Op verschillende plekken in Nederland worden verschillende definities gebruikt. Echter is een heldere en gedragen definitie onmisbaar voor het monitoren van circulair inkopen: als we niet weten wat circulair inkopen betekent, is het niet mogelijk te zeggen wanneer een inkoop circulair is aanbesteed. Daarom is in samenwerking met de werkgroep circulair inkopen voor Friesland de volgende definitie van circulair inkopen opgesteld:

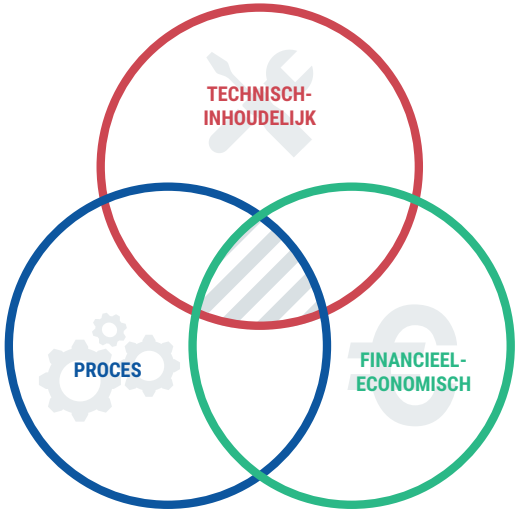

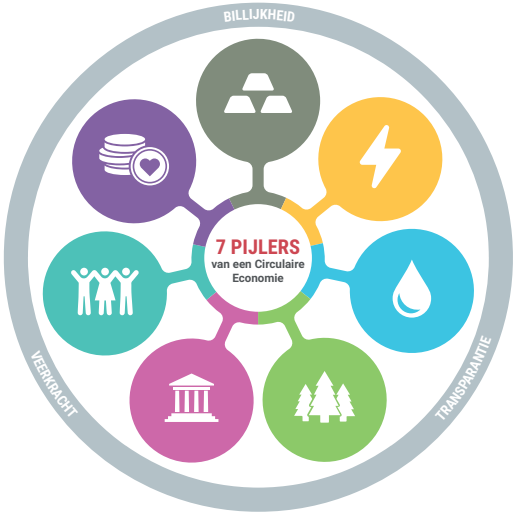

Een product is circulair ingekocht wanneer er op technisch-inhoudelijk gebied (energie en materialen) verbeteringen zijn, wanneer er procesmatige afspraken zijn gemaakt over het borgen van circulariteit en wanneer er financiële prikkels zijn die circulariteit stimuleren.

Daarbij dient er geen negatief effect plaats te vinden aan de andere aspecten van een circulaire economie: water, biodiversiteit, gezondheid & welzijn, cultuur & maatschappij, en andere vormen van waarde.

Uitgangspunt 1: Inhoud, proces & financiën

Om de transitie naar een circulaire economie in gang te zetten, zijn er veranderingen nodig op drie verschillende aspecten: technisch-inhoudelijk, procesmatig en financieel. Vanuit haar inkoopfunctie is een organisatie in staat om op alle drie de aspecten ook daadwerkelijk te sturen.

Procesmatig kunnen er andere afspraken worden gemaakt, bijvoorbeeld over levensduurverlenging van producten of retourname en herinzet na afloop van de gebruiksperiode bij de aanbestedende dienst;

Technisch-inhoudelijk kunnen producten worden gemaakt van andere materialen (meer hergebruikt of lagere CO_2-impact), en zo worden ontworpen dat deze in de toekomst hergebruikt kunnen worden;

Financieel kunnen er andere prikkels en prestatie-afspraken worden ontwikkeld, die zorgen voor een beter verdienmodel voor zowel opdrachtgever en leverancier op de langere termijn.

In de monitor worden al deze drie aspecten meegenomen, waarbij per aspect concrete activiteiten staan aangegeven die inkopers kunnen opnemen in hun uitvraag of op kunnen pakken tijdens het aanbestedingstraject. Hiermee biedt de monitor handelingsperspectief voor inkopers.

Een circulaire economie vraagt technisch-inhoudelijke, procesmatige en financiële veranderingen (Copper8, 2013)

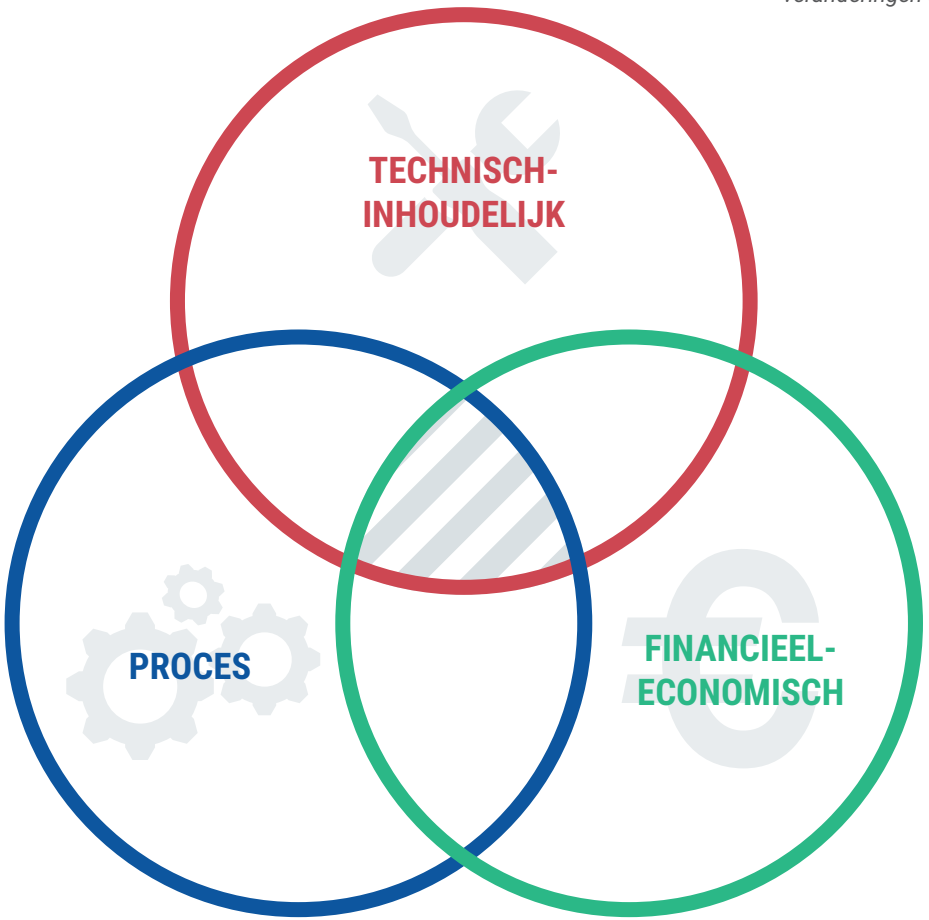

Uitgangspunt 2: Zeven pijlers van een circulaire economie

De Provincie Fryslân werkt aan de circulaire economie vanuit de zeven pijlers van een circulaire economie, zoals die zijn opgesteld door Metabolic. Deze zeven pijlers beschrijven de prestatie of eindstaat van het systeem. Het vertrekpunt is hierbij een integraal perspectief, waarin niet alleen rekening wordt gehouden met zaken als grondstoffenverbruik en klimaatimpact, maar ook met thema's als biodiversiteit, gezondheid en met de invloed op sociale, economische en culturele aspecten.

Bij de vertaling van deze thema's naar inkoop gerelateerde onderwerpen ligt de nadruk op grondstofverbruik (pijler Materialen) en CO2-emissies (pijler Energie). In de monitor wordt er dan ook actief gestuurd op deze twee thema's. Daarbij is als randvoorwaarde meegenomen dat er op de andere thema's: biodiversiteit, water, gezondheid en welzijn, cultuur en maatschappij en andere vormen van waarden, geen negatieve invloed mag zijn.

Alleen dan kan een transitie ingezet worden zonder het verschuiven van lasten en problemen naar domeinen die ook fundamenteel zijn voor een robuust en veerkrachtig leefklimaat. Ter illustratie: een wegdek van plastic die gemaakt is van hergebruikt materiaal kan mogelijk negatieve invloed hebben op het bodemleven als gevolg van slijtage van stoffen, is in dit kader dus geen circulair product.

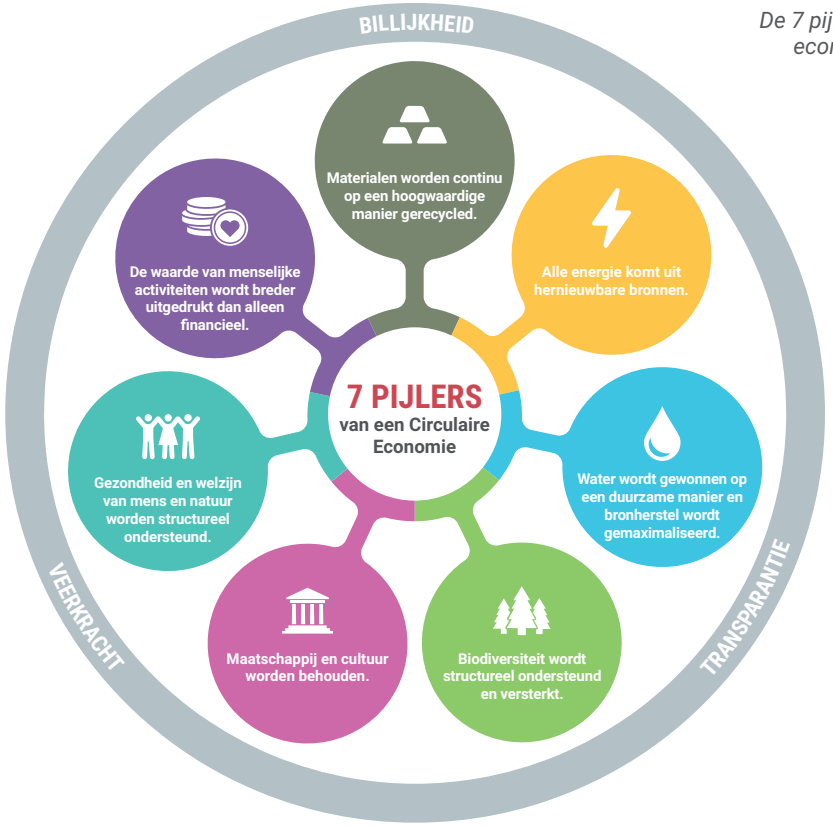

De 7 pijlers van de circulaire economie van Metabolic

In de monitor komen de thema's Materialen en Energie expliciet naar voren, waarbij per thema een aantal aspecten staan benoemd. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de energieprestatie van een product of leverancier, het aandeel hergebruikte materialen of over de mate waarin het product dan wel onderdelen weer makkelijk uit elkaar gehaald kunnen worden. Deze aspecten kunnen inkopers opnemen in hun uitvraag, waarmee wederom handelingsperspectief voor inkopers ontstaat.

Monitoren van inspanning op vier thema's

Zoals in de introductie is aangegeven, is een complete en eenduidige effectmonitoring op dit moment nog lastig: er zijn simpelweg nog onvoldoende gegevens beschikbaar om een monitor over verschillende productgroepen uit te voeren.

Om die reden is gekozen voor het monitoren van de (kwalitatieve) inspanning, vanuit het vertrouwen dat een andere vraag leidt tot een ander resultaat. Een (meer) circulair ingekocht product – ten opzichte van een regulier product – is daarbij het gevolg van deze inspanning. Een belangrijk onderdeel van de inspanning is het opvragen van de (kwantitatieve) duurzaamheidseffecten, zodat toegewerkt kan worden naar eenduidige effectmonitoring.

Voor deze monitor zijn vier thema's benoemd die mee worden genomen in het berekenen van de inspanning. Ook aspecten ten aanzien van de technisch-inhoudelijke randvoorwaarden worden bevraagd, maar deze tellen nog niet mee in de berekening op weg naar de 10%.

PROCES

PROCESMATIG

Om de waarde van producten, onderdelen en materialen te behouden is het nodig om andere procesafspraken te maken over bijvoorbeeld preventief onderhoud, correctief onderhoud en hergebruik aan het einde van de levensduur. Het maken van deze afspraken vraagt een andere procesaanpak.

TECHNISCH

MATERIAAL

Het anders omgaan met materialen is een van de kernopgaven in de transitie naar een circulaire economie. Hierbij zou in de eerste plaats gekeken kunnen worden naar een reductie van de vraag. Daarnaast kan door het gebruik van meer biologische, hernieuwbare en/of hergebruikte materialen de milieu-impact van materiaalverbruik afnemen. Daarnaast kunnen producten eenvoudiger worden gerepareerd door deze losmaakbaar te ontwerpen, waarmee de waarde van een product behouden blijft. Ook kunnen onderdelen en materialen op die manier hoogwaardig worden hergebruikt.

ENERGIE

Energieopwekking en verbruik draagt vaak in sterke mate bij aan klimaatverandering. Door te sturen op energieverbruik in het productieproces en tijdens het gebruik van een product, kan de bijdrage van het product aan klimaatverandering worden beperkt.

RANDVOORWAARDEN

Materialen en energie zijn twee van de belangrijkste duurzaamheidsthema's van dit moment. Niettemin beginnen andere aspecten van de circulaire economie ook steeds meer naar de voorgrond te treden. Denk hierbij aan biodiversiteitsverlies, waterverbruik, ongelijkheid, behoud van culturele diversiteit en gezondheid en welzijn. Deze randvoorwaarden, voortkomend uit de 7 pijlers van de circulaire economie van Metabolic, worden in deze monitor ook bevraagd. Ze worden op dit moment nog niet meegeteld in het berekenen van de inspanning voor circulair inkopen, maar op termijn zal dit wel het geval zijn.

FINANCIEEL

FINANCIEEL

Sturen op waardebehoud van producten heeft alleen zin als dit leidt tot een verbeterd verdienmodel voor alle betrokken partijen: daarmee wordt de verandering duurzaam en structureel. Toewerken naar circulaire verdienmodellen - waarin leveranciers worden beloond voor prestaties in plaats van voor verkoop van een product - kan hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Monitor Circulair Inkopen

Invullen Monitor

De monitor wordt uitgevoerd middels **een online vragenlijst**. Aan deelnemende organisaties wordt gevraagd om per inkooptraject een vragenlijst in te vullen bij het afronden van iedere aanbesteding van fysieke producten. Bij goede voorbereiding zou dit tot 10 tot 15 minuten moeten duren. Daarmee worden de gegevens verzameld voor de monitor.

Het doel van de vragenlijst is tweeledig. Allereerst is het doel om inzicht te verkrijgen in de huidige staat van circulair inkopen in Friesland en te kunnen monitoren of de gestelde doelstelling is behaald. Er is op dit moment nog onvoldoende inzicht in de benodigde informatie om te komen tot een kwantitatieve beoordeling op het gebied van bijvoorbeeld milieu impact en CO_2-uitstoot (effect) van de inkooptrajecten. Vandaar dat een kwalitatieve aanpak gekozen is waarbij de inspanning van inkoper wordt gemonitord, vanuit het vertrouwen dat een andere vraag leidt tot een ander resultaat.

Daarnaast is de vragenlijst een manier om inkopers inzicht te geven in manieren om bij te dragen aan de transitie naar een circulaire economie. Door hun uitvraag anders vorm te geven sporen zij marktpartijen aan om circulaire producten en diensten aan te bieden. De vragenlijst geeft handvatten in hoe inkopers de uitvraag en het aanbestedingsproces anders vorm kunnen geven.

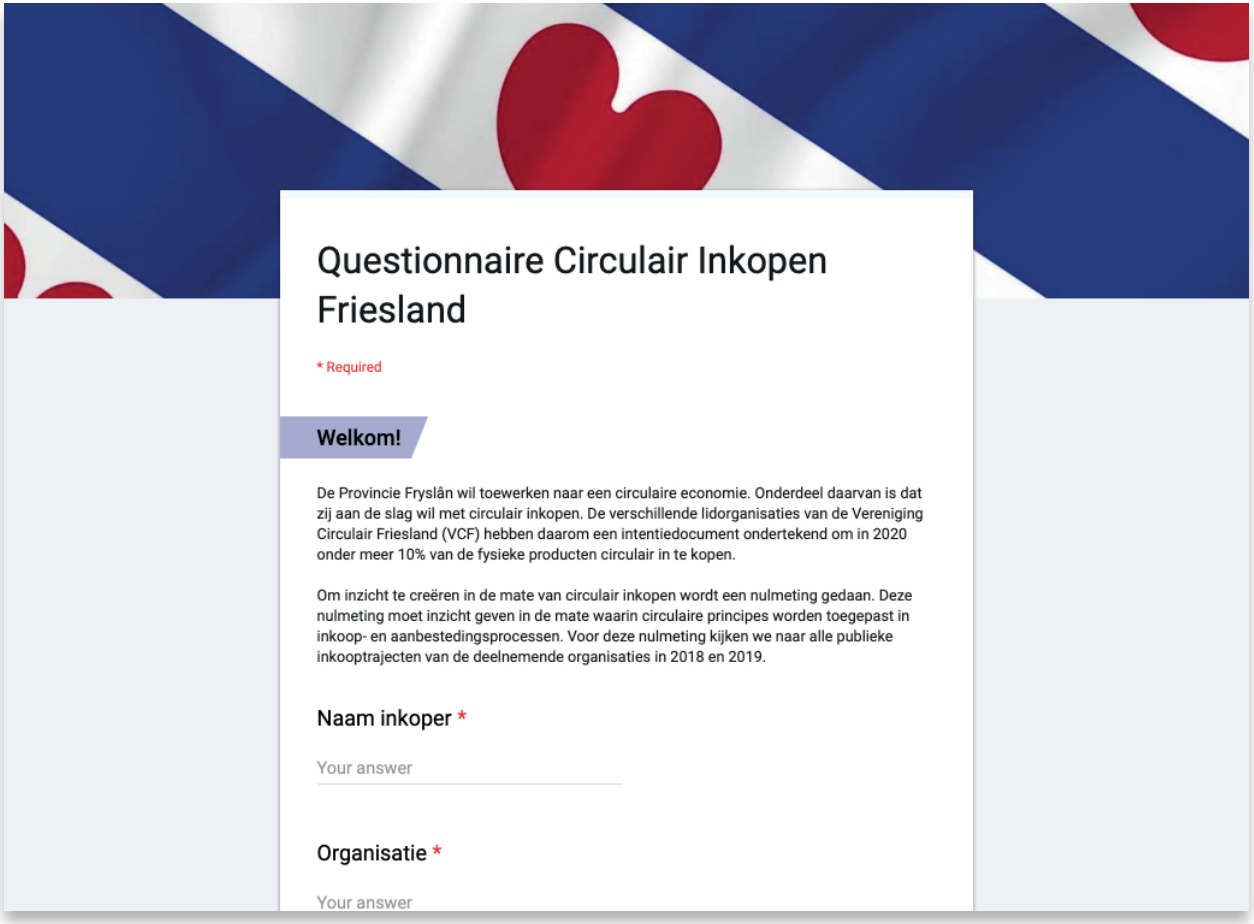

Questionnaire Circulair Inkopen Friesland

* Required

Welkom!

De Provincie Fryslân wil toewerken naar een circulaire economie. Onderdeel daarvan is dat zij aan de slag wil met circulair inkopen. De verschillende lidorganisaties van de Vereniging Circulair Friesland (VCF) hebben daarom een intentiedocument ondertekend om in 2020 onder meer 10% van de fysieke producten circulair in te kopen.

Om inzicht te creëren in de mate van circulair inkopen wordt een nulmeting gedaan. Deze nulmeting moet inzicht geven in de mate waarin circulaire principes worden toegepast in inkoop- en aanbestedingsprocessen. Voor deze nulmeting kijken we naar alle publieke inkooptrajecten van de deelnemende organisaties in 2018 en 2019.

Naam inkoper *

Your answer

Organisatie *

Your answer

De eerste pagina van de vragenlijst van de monitor

Toelichting indicatoren

Om de transitie naar een circulaire economie in gang te zetten, zijn er veranderingen nodig op drie verschillende aspecten: technisch inhoudelijk, procesmatig en financieel. Vanuit haar inkoopfunctie is een organisatie in staat om op alle drie de aspecten ook daadwerkelijk te sturen.

In de monitor worden al deze drie aspecten meegenomen, waarbij per aspect concrete vragen worden gesteld. Deze vragen omvatten activiteiten die inkopers kunnen opnemen in hun uitvraag of op kunnen pakken tijdens het aanbestedingstraject.

De antwoorden op deze vragen worden gemeten en uitgedrukt in verschillende indicatoren. Op de volgende sheets wordt per indicator een korte uitleg gegeven die verduidelijkt hoe de indicator gebruikt en geïnterpreteerd dient te worden.

Mochten er naar aanleiding van deze toelichting onduidelijkheden zijn, neem dan contact op met Nick Boersma (Gemeente Leeuwarden), tevens trekker van de werkgroep circulair inkopen.

Nick Boersma:
nick.boersma@leeuwarden.nl

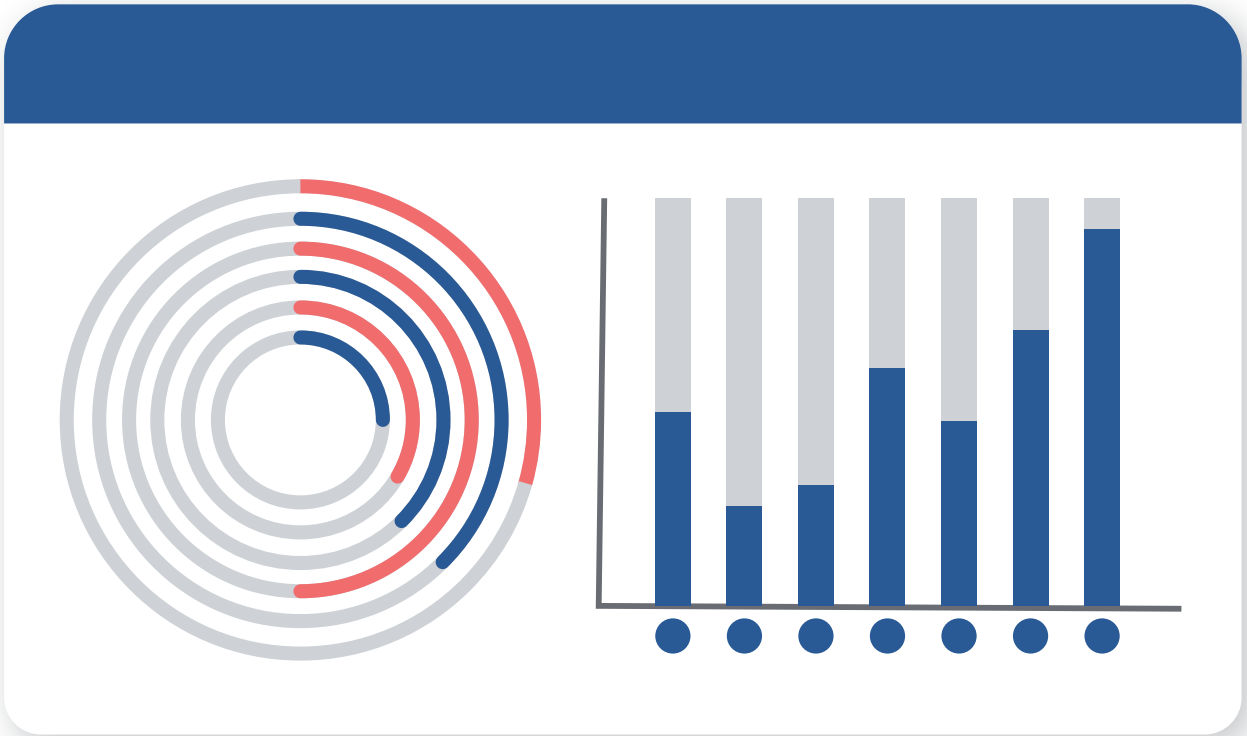

Proces

Om te komen tot een ander (meer circulair) eindresultaat van een inkooptraject is het nodig om een ander proces te doorlopen en andere afspraken te maken. In deze monitor benoemen we een aantal zaken die hieraan kunnen bijdragen. Hierbij is het uitgangspunt dat door het toepassen van een andere aanpak ook een ander resultaat ontstaat. We zijn ons bewust van het feit dat dit andere resultaat ook van vele andere succesfactoren afhangt. Door als inkoper op één of meerdere van de zes onderstaande zaken stappen te zetten kan echter bijgedragen worden aan circulair inkopen.

P1. AFSPRAKEN LEVENSDUURVERLENGING

Het verlengen van de levensduur van een bestaand product zorgt voor de minste milieu-impact en het minste afval. Dit is dus vaak de meest duurzame keus. Dit houdt onder andere in dat er kritisch wordt gekeken naar de noodzaak tot vervangen van huidig product, maar ook reparatie en onderhoud zijn hier een onderdeel van, zoals in dit voorbeeld van **Rijkswaterstaat**.

P2. AFSPRAKEN RETOURNAME

Afspraken over toekomstig hergebruik van een product of van grondstoffen voorkomen waardeverlies aan het einde van de gebruiksperiode. Retourname door een leverancier kan een rol spelen om hoogwaardig hergebruik mogelijk te maken. Een voorbeeld is het retour nemen van tapijt aan het einde van de gebruiksduur, waarna de leverancier dit weer hoogwaardig in kan zetten.

P3. INTERNE SAMENWERKING

In een aanbesteding met hoge ambities is het belangrijk om de verschillende interne belangen (functionaliteit, kwaliteit, financiën) te verbinden aan de circulaire ambitie. Een integrale ambitie, waarin deze aspecten zijn geborgd en waar alle relevante betrokkenen zich eigenaar van voelen, helpt marktpartijen een betere inschrijving te doen. Een goed voorbeeld hiervan is **de inkoop van veiligheidskleding bij Alliander**.

Voorbeeldcasus | Afspraken retourname

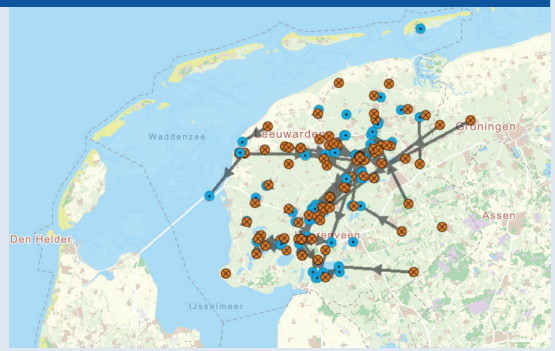

Project: Grip op Grond
Locatie: Friesland

Binnen het project Grip op Grond wordt zoveel mogelijk informatie over grond-, zand- en baggerstromen verzameld. Hierbij wordt het product dus niet teruggenomen door de leverancier, maar door een tussenpartij die kansrijke koppelingen van deze materiaalstromen in kaart brengt en projectleiders in contact laat komen.

Proces

P4. MARKTVERKENNING EN -CONSULTATIE

De ontwikkelingen op het gebied van circulaire economie gaan snel. Het doen van een marktverkenning (eigen onderzoek) of het houden van een marktconsultatie (gesprek met partijen) rondom de ambities helpt om een beeld te krijgen van de mogelijkheden van de markt.

P5. EXTERNE SAMENWERKING

In een aanbestedingstraject met hoge circulaire ambities is het voor alle partijen zoeken wat er mogelijk is. Door de ambities expliciet te bespreken ontstaat zowel meer begrip bij de opdrachtgever (over wat de markt kan) als meer begrip bij marktpartijen (over wat de behoefte van de opdrachtgever is). Dit helpt marktpartijen om een betere inschrijving te kunnen doen.

Voorbeeldcasus | Externe samenwerking

Project: Aanbesteding koffieautomaten
Organisatie: Provincie Friesland

De provincie Fryslân maakt gebruik van Rapid Circular Contracting (RCC) bij de aanbesteding van de koffieautomaten. Hierbij wordt een co-creatie met de leverancier aangegaan, waarbij ruimte is om samen over circulaire ambities te spreken.

P6. INFORMATIEBEHOUD MATERIAALSAMENSTELLING

Om toekomstig hergebruik van producten mogelijk te maken, en om iets te kunnen zeggen over de milieu-impacts van de materialen, is het belangrijk om inzicht te hebben in de samenstelling van materialen en producten. Dit kan bijvoorbeeld met een materialenpaspoort. Voor een gemiddeld product is inzicht van 95% van de materialen (in massa) een reële eis. Inzicht in de materiaalsamenstelling is in veel gevallen een voorwaarde voor de andere technisch-inhoudelijke vragen.

Technisch-inhoudelijk: Materiaal

Materiaalverbruik is een belangrijk aspect in de transitie naar een circulaire economie: in zo'n economie willen we minder primair materiaal verbruiken; producten, onderdelen en materialen langer toepassen en hoogwaardig hergebruiken, en voor onze nieuwe materialen de nadruk leggen op schone, gezonde en hernieuwbare materialen. Een ander ontwerp van producten - meer losmaakbaar, en geschikt voor een langere levensduur - kan hieraan bijdragen. De volgende vijf indicatoren gaan in op dit materiaalverbruik.

M1. MATERIAALGEBRUIK

Het materiaalgebruik van een product wordt hier uitgedrukt als massa per functionele eenheid. Hiermee wordt inzichtelijk hoeveelheid materiaal er nodig is om een bepaalde functie te vervullen. Een voorbeeld is het introduceren van deelauto's: het materiaalgebruik per product "auto" blijft gelijk, maar omdat er minder auto's nodig zijn om dezelfde hoeveelheid mensen een gelijk aantal kilometers te vervoeren daalt het materiaalgebruik per functionele eenheid "persoonskilometers".

Voorbeeldcasus | Materiaalgebruik

Project: Eco-brick

Het kritisch kijken naar het materiaal dat benodigd is voor het vervullen van een functie kan leiden tot slimme innovaties. Neem deze dunne eco-brick, die niet alleen veel grondstoffen bespaard, maar ook veel ecologische voordelen biedt in productie en transport.

M2. MILIEU-IMPACT

De milieu-impact van een product wordt bepaald met een levenscyclusanalyse (LCA). Hierbij wordt de gehele levenscyclus, van wieg tot graf, van een product bekeken. Een manier om de resultaten van een LCA uit te drukken is de Milieu Kosten Indicator (MKI). De MKI wordt steeds meer gebruikt in het bedrijfsleven en drukt milieukosten uit in €'s, welke de schaduwkosten van de milieu-impact uitdrukken. Een voorbeeld van een instrument dat dit inzichtelijk kan maken is DuboCalc, dat veel wordt toegepast in de Grond-Weg- en Waterbouw (GWW).

Technisch-inhoudelijk: Materiaal

M3. TOEPASSING HERGEBRUIKTE OF HERNIEUWBARE PRODUCTEN EN GRONDSTOFFEN

Hergebruikte producten, onderdelen en/of grondstoffen hebben al een eerder leven gehad (voorbeeld: een onderstel van een bureaustoel die wordt hergebruikt in een nieuwe stoel).

Voorbeeldcasus | Toepassing hernieuwbare grondstoffen

Project: Biosintrum
Locatie: Ooststellingwerf

Het Biosintrum is voor 80% gebouwd van biobased materialen. Hier wordt biomassa, zoals verbouwde gewassen en restafval van agrarische activiteiten, als grondstof gebruikt in de bouw.

Hernieuwbare producten, onderdelen en/of materialen zijn gemaakt uit hernieuwbare grondstoffen. Dit zijn natuurlijke grondstoffen die binnen 30 jaar opnieuw "aangroeien" zoals hout, bamboe en katoen (voorbeeld: een tafelblad van hout).

De indicator verwijst hier naar het percentage van het totaal materiaalgebruik; ook het vervangen van een gedeelte van de uitbesteding met hergebruikte en/of hernieuwbare grondstoffen zal hierdoor leiden tot een verbetering in het totale percentage.

M4. HERBRUIKBAARHEIDSPOTENTIE VAN HET ONTWERP

Een ontwerp maakt herbruikbaarheid (en levensduurverlenging) mogelijk wanneer onderdelen en materialen onderling losmaakbaar zijn. Een voorbeeld is een bureaustoel die demontabel is (in onderdelen) of een gebouw dat demontabel is (in elementen). Hiervoor is het nodig dat er 'droge verbindingen' zijn toegepast (voorbeeld: klik- of bout-moer) en 'natte verbindingen' (voorbeeld: lijm, pur) worden voorkomen.

De indicator verwijst naar het percentage van het product dat onderling losmaakbaar is, ten opzichte van het gehele product. Ook het demontabel maken van één extra onderdeel zal dus leiden tot een verbeterd percentage.

Voorbeeldcasus | Herbruikbaarheidspotentie

Project: ROC De Friese Poort
Locatie: Leeuwarden

Deze locatie is zo ontwerpen dat hij in de toekomst volledig uit elkaar te halen is. De installaties zijn niet weggewerkt in beton, maar geïnstalleerd in technische ruimten, boven plafonds en op het dak. Van Bruggen: "Hierdoor zijn ze gemakkelijk te demonteren en dus opnieuw te gebruiken". Ook worden hergebruikte materialen gebruikt, waardoor het eveneens een goed voorbeeld vormt als toepassing van hergebruikte producten en grondstoffen.

Technisch-inhoudelijk: Energie

Ook op het gebied van energie liggen er grote uitdagingen: ons huidig energieverbruik (en de bijbehorende CO_2-emissies in de opwekking daarvan) zijn een belangrijke veroorzaker van klimaatverandering. In een circulaire economie wordt gebruik gemaakt van energie van hernieuwbare bron, zonder verbranding van fossiele energiebronnen. Deze drie indicatoren geven een beeld hoe dit kan worden meegenomen in de inkoop van producten.

E1. INGEBEDDE BROEIKASGASEMISSIES VAN PRODUCT

Onder de ingebedde broeikasgassen vallen al de emissies, zoals CO_2 en methaan, die nodig zijn geweest om het product te produceren. Hierbij kan je onder andere denken aan de energie benodigd bij het verkrijgen van grondstoffen, het bewerken en monteren van materialen en het transport.

De CO_2-equivalent is een eenheid die de meerdere broeikasgassen weerspiegelt. Een voorbeeld is de aanleg van een weg, waarbij er inzicht is in de broeikasgassen van de realisatie van het project alsmede de voetafdruk van de gebruikte materialen.

De indicator verwijst hier naar een vermindering van totale broeikasgassen, uitgedrukt in CO_2-equivalent. Dit betekent dat ook een verminderde uitstoot op één onderdeel -zoals transport- bijdraagt aan een vermindering van de totale ingebedde broeikasgassen.

Er zijn verschillende bedrijven bezig om tools te ontwikkelen om deze ingebedde broeikasgassen te bepalen, zoals bijvoorbeeld **Circular IQ**.

E2. CO_2-EMISSIES VAN DE LEVERANCIER

Inzicht in de CO_2-emissies van de gehele bedrijfsvoering van een leverancier laat zien dat een leverancier bewust met het thema bezig is, breder dan enkel jouw aanbesteding.

De CO_2-Prestatieladder is een instrument dat kan helpen met het inzichtelijk maken hoe ver een bedrijf is met het reduceren van zijn uitstoot. Een bedrijf kan aan de inkoper laten zien hoeveel CO_2 reductie gerealiseerd is ten opzichte van het voorgaande jaar of hoeveel efficiënter er wordt geproduceerd t.o.v. de industriestandaard.

Voorbeeldcasus | CO_2-Prestatieladder

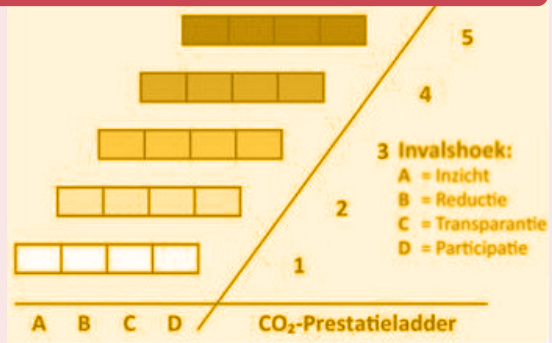

Project: Handen uit de mouwen voor minder CO_2
Organisatie: De Fryske Marren

De Fryske Marren heeft als één van de eerste gemeenten in Nederland zich als organisatie gecertificeerd op de CO_2-Prestatieladder.

Technisch-inhoudelijk: Energie

E3. ENERGIEPRESTATIE VAN HET PRODUCT

Het energieverbruik van een product tijdens gebruik wordt hier omschreven per functionele eenheid. De functionele eenheid wordt gekozen om de functie van het product zo goed mogelijk weer te geven. Door de sturing op functionele eenheid is verbetering beter meetbaar dan bij een vergelijking per product: een innovatieve lamp kan bijvoorbeeld iets meer energie verbruiken dan een originele lamp, maar een veel groter oppervlak verlichten. De hoeveelheid energie per eenheid “licht in een ruimte” is dan een relevantere indicator dan de hoeveelheid energie per product “lamp”.

Voorbeeldcasus | Energieprestatie van het product

Project: Circulaire Brandweerkazerne
Locatie: Surhuisterveen

Naast demontabel bouwen en het integreren van hergebruikte materialen, is deze brandweerkazerne ook nog eens gasloos en energieneutraal; een goed voorbeeld van een verbeterde energieprestatie!

Financieel

Om te komen tot een circulaire economie is het belangrijk om ook anders te gaan kijken naar de financiële aspecten van een inkoop. Vanuit een inkooptraject willen we in feite immers een ander (meer circulair) economisch model op het niveau van een project realiseren. Onderstaande drie aspecten geven een indicatie in hoeverre een ander economisch model op projectniveau is toegepast, en daarmee bij kan dragen aan het realiseren van een circulaire economie.

F1. VERBETERD VERDIENMODEL

Een circulaire oplossing kan een verbeterd verdienmodel bieden door naar de totale kosten over de gehele levensduur van het product te kijken. Door producten langer te gebruiken of producten, onderdelen of materialen opnieuw te gebruiken, kunnen de kosten die nodig zijn voor de aanschaf van nieuwe producten afnemen.

Op deze manier kan geld worden bespaard ten opzichte van een reguliere oplossing, waarbij een bestaand product wordt weggegooid en een nieuw product wordt ingekocht. Een voorbeeld is het maken van kleine investeringen in het onderhoud van een bureaustoel, waarmee de aanschaf van een nieuwe stoel wordt voorkomen en op lange termijn geld en materiaal wordt bespaard.

Voorbeeldcasus | Verbeterd verdienmodel

Project: Grip op Grond
Locatie: Friesland

In 2014 besteed Alliander haar meubilair circulair aan en borgt dit middels een financiële prikkel. Dit wordt gedaan in de vorm van een retourwaardemodel. Door het maken van deze afspraken zijn Alliander en de leverancier beiden gebaat bij het behouden van een zo hoog mogelijk retourwaarde, waardoor bijvoorbeeld preventief onderhoud wordt uitgevoerd.

Financieel

F2. FINANCIËLE PRIKKELS

Het toevoegen van financiële prikkels aan een overeenkomst kan leveranciers prikkelen om producten te leveren met hogere duurzaamheidsprestaties dan een regulier product. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een bonus, of een verdeling van bespaarde kosten tussen opdrachtgever en leverancier. Een voorbeeld is een slimme meter waarbij de financiële besparing als gevolg van een lager energieverbruik van de meter (ten opzichte van een referentiewaarde) wordt gedeeld tussen de leverancier en de eigenaar.

F3. AFSPRAKEN OVER RETOURWAARDE

Bij een eventuele retourname aan het einde van de gebruiksperiode kunnen ook afspraken gemaakt worden over de retourwaarde van deze producten. Op de hoogte van deze retourwaarde is, afhankelijk van de productgroep, wet- en regelgeving van toepassing. Een voorbeeld is de retourname van meubilair, waarbij een retourwaarde van maximaal 10% mag worden geboden om te voorkomen dat het product ook op de balans van de leverancier moet komen.

Voorbeeldcasus | Financiële prikkels en afspraken retourwaarde

Project: Alliander inkoop meubilair

In 2014 besteed Alliander haar meubilair circulair aan en borgt dit middels een financieel incentive. Dit wordt gedaan in de vorm van een retourwaardemodel. Door het maken van deze afspraken zijn Alliander en de leverancier beiden gebaat bij het behouden van een zo hoog mogelijk retourwaarde, waardoor bijvoorbeeld preventief onderhoud wordt uitgevoerd.

Technisch-Inhoudelijk: Randvoorwaarden

In lijn met de zeven pijlers van Metabolic, is de technisch inhoudelijke kant van een volledig circulaire economie niet te beperken tot enkel materiaal en energie. Voor deze monitor is ervoor gekozen om de nadruk te leggen op deze twee pijlers. Omdat de andere vijf pijlers wel van groot belang zijn, en een verbetering in materiaal en energie niet ten koste van deze pijlers zou moeten gaan, zijn deze meegenomen als randvoorwaarden. Hiermee willen we vaststellen dat de inkoop geen negatief effect op één van deze pijlers heeft gehad. Voor deze monitor zullen deze randvoorwaarden echter niet worden meegewogen in de conclusie of een product wel of niet circulair is ingekocht. In de toekomst zal dit echter wel gebeuren en daarom worden deze nu ook al meegenomen in de vragenlijst.

R1. WATER

Water is één van onze meest belangrijke gedeelde bronnen: het hebben van kwantitatief en kwalitatief voldoende water is essentieel voor onze economie en overleving. In een circulaire economie blijft de waarde van het water behouden: het blijft oneindig circuleren voor hergebruik, terwijl waardevolle grondstoffen waar mogelijk gewonnen worden. Watersystemen en -technologieën minimaliseren zoetwatergebruik en maximaliseren energie- en nutriëntenwinning uit afvalwater. De bescherming van stroomgebieden heeft prioriteit en het vermijden van schadelijke emissies in het watersysteem is de hoogste prioriteit.

R2. BIODIVERSITEIT

Het behoud van complexiteit is één van de kern principes in een circulaire economie. Daarom is het behoud van biodiversiteit van grootst belang omdat biodiversiteitsverliezen en ernstige schade aan habitats vaak onomkeerbaar zijn. Dit terwijl deze veelal fundamenteel zijn voor het leefbaar houden van onze planeet. Leefgebieden, vooral zeldzame leefgebieden, dienen niet aangetast of beschadigd te worden door menselijke activiteit. Het behoud van ecologische diversiteit is één van de kern voorwaarden voor een veerkrachtige biosfeer. Materiaal- en energieverliezen worden getolereerd als het gaat om biodiversiteit; dat heeft een hogere prioriteit.

Voorbeeldcasus | Biodiversiteit

Project: Vismigratierivier
Locatie: Afsluitdijk

Om te overleven hebben trekvissen zoet én zout water nodig. Deze Vismigratierivier zorgt ervoor dat de Afsluitdijk trekvissen hier niet van verhinderd en behoud daarmee een deel van de ecologische diversiteit in dit gebied.

Technisch-Inhoudelijk: Randvoorwaarden

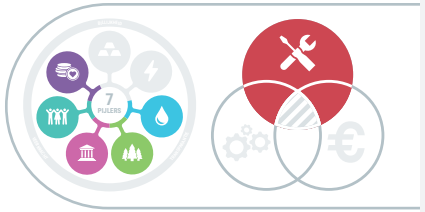

R3. CULTUUR EN MAATSCHAPPIJ

Een andere vorm van complexiteit en diversiteit (en daarmee veerkracht) zijn de maatschappij, sociaal kapitaal en cultuur. We werken toe naar een circulaire economie omdat we een maatschappij voorstaan met brede welvaart, waar maatschappelijke cohesie, culturele diversiteit en het welzijn van alle bewoners wordt ondersteund. In een circulaire economie maken processen en organisaties daarom gebruik van geschikte management- en bestuursmodellen, die ervoor zorgen dat de behoeften van belanghebbende worden gehoord. Activiteiten die structureel het welzijn of het bestaan van unieke, bijvoorbeeld inheemse culturen, ondermijnen, dienen vermeden te worden, ook tegen een hoge prijs.

R4. GEZONDHEID EN WELZIJN

Giftige en schadelijke substanties zijn geminimaliseerd, worden streng in het oog gehouden en zullen uiteindelijk compleet vermeden worden. Economische activiteiten bedreigen nooit de gezondheid of het welzijn van de mens in een circulaire economie. Bijvoorbeeld, het succesvol recyclen van elektronisch afval door mensen het boven open vuur te laten verbranden wordt niet “circulair” geacht, ook al wordt er materiaal teruggewonnen.

R5. TOEGEVOEGDE WAARDE

Materiaal en energie zijn niet oneindig veel aanwezig, dus zullen voor betekenisvolle maatschappelijke waarde worden ingezet. Vormen van waarde die voorbij gaan aan financiële waarde zijn bijvoorbeeld esthetische, emotionele of ecologische waarde. Deze kunnen niet worden gevat in een gedeelde maatstaf zonder grove schattingen te maken of subjectieve oordelen te vellen. Daarom worden deze erkend als op zichzelf staande waarde categorieën. Het inzetten van grondstoffen maximaliseert waardecreatie in zo veel mogelijk categorieën en neemt niet alleen financiële baten in overweging.

Resultaten Inventarisatie 2019

Conclusie eerste inventarisatie

Sinds het tekenen van de intentieovereenkomst zijn veel Friese overheden aan de slag gegaan met circulair inkopen. Het onderwerp is voor veel inkopers nog vrij nieuw en het meenemen van circulaire principes is dan ook nog geen onderdeel is van het reguliere inkoopproces. Bij deze eerste inventarisatie is daarom alleen aan deelnemers aan de werkgroep gevraagd de vragenlijst in te vullen. In totaal zijn er elf inkooptrajecten ingevuld.

VOORNAMELIJK PROCESMATIGE EN FINANCIËLE ASPECTEN

Uit de eerste inventarisatie blijkt dat voor deze inkooptrajecten circulariteit zich voornamelijk vertaalt in procesmatige en financiële afspraken over circulaire prestaties. Op het technisch-inhoudelijk gebied is weinig informatie beschikbaar over de materialen en de energieprestatie van de fysiek ingekochte producten. Hier zal dus komende tijd, in onder andere de Fryske Circulair Inkopen Academie, een goede verbeteringsslag gemaakt kunnen worden. Ook is er beperkt inzicht in de prestaties binnen de inkooptrajecten op de verschillende randvoorwaarden.

Over het algemeen is er geen inzicht in de mate waarop een inkooptraject invloed heeft gehad op waterverbruik, biodiversiteit of andere sociale voorwaarden.

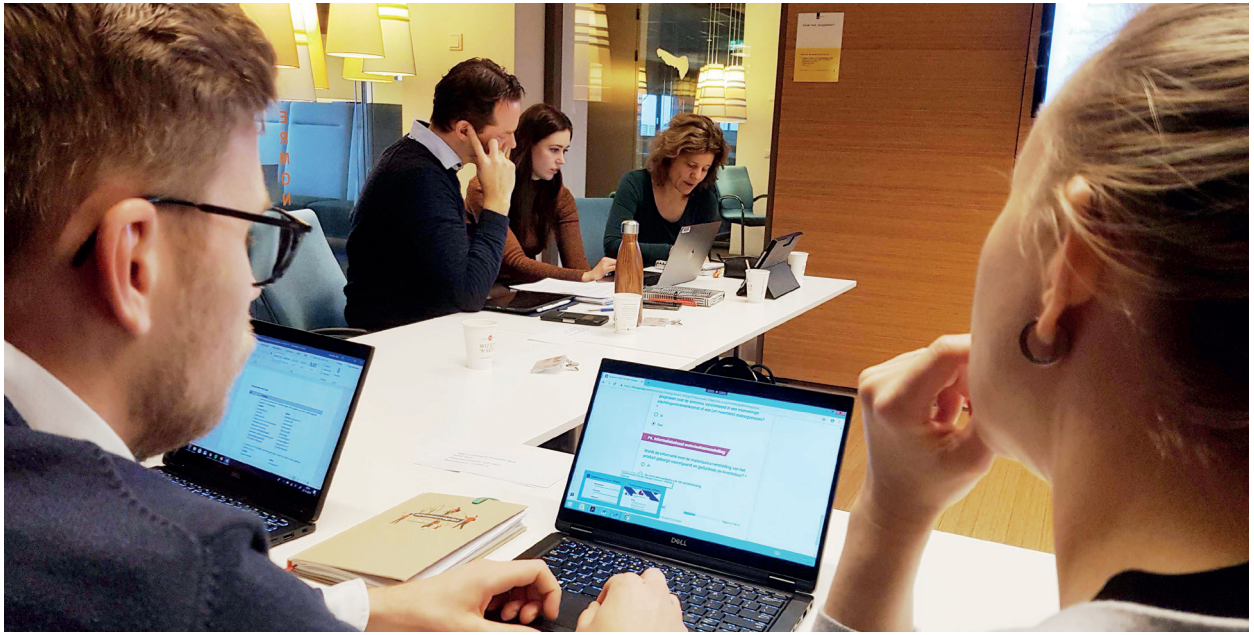

CIRCULAIR INGEKOCHT

Voor twee van de elf trajecten is het mogelijk gebleken om positief te scoren op alle vier de thema's: materiaal, energie, proces en financiën.

De twee circulair ingekochte trajecten zijn de aanbesteding van het Swettehûs door de provincie Friesland en sanitaire middelen door de gemeente Leeuwarden. Voor meer informatie over de inkoop sanitaire middelen kan contact worden opgenomen met inkoop@leeuwarden.nl.

Voor informatie over het Swettehûs kan contact opgenomen worden met het klantcontactcentrum, via: 058 - 292 59 25.

Dit laat zien dat er in Friesland al circulair wordt ingekocht en dat de doelstelling van 10% circulair inkopen in 2020 gehaald kan worden. Hiervoor zal wel van elkaar geleerd moeten worden, zal door het invullen van de monitor het bewustzijn moeten groeien en zullen steeds meer mensen moeten leren over de kansen voor circulair inkopen in Friesland.

Eerste resultaten circulair inkopen

Aantal circulair ingekochte trajecten

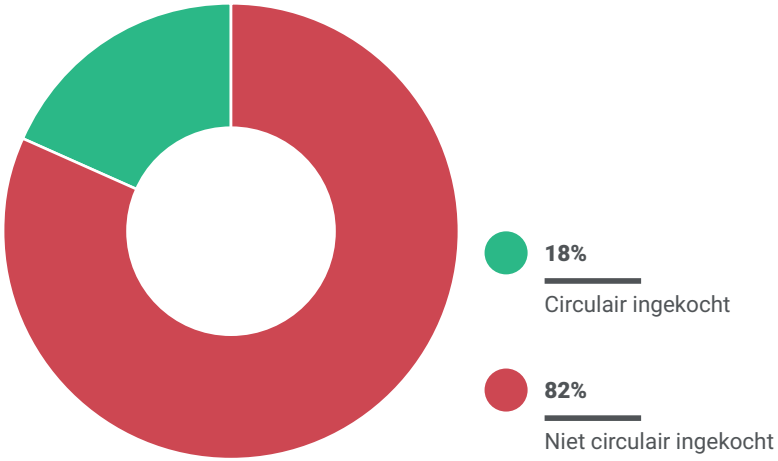

Aantal circulair ingekocht | per thema

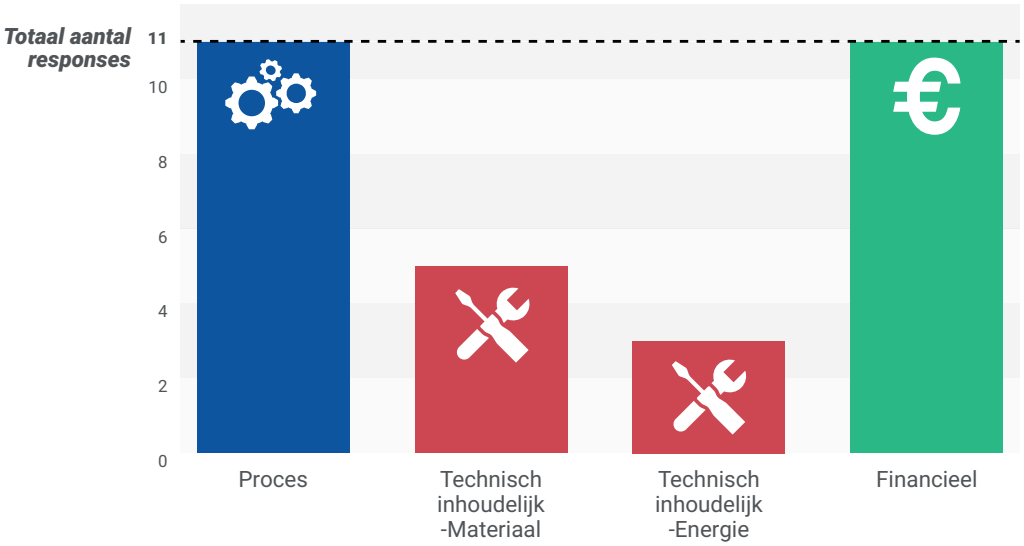

Van de elf inkooptrajecten met duurzaamheids- ambitie die tijdens de eerste inventarisatie zijn ingevuld, zijn er twee circulair ingekocht. Daarbij gaan we uit van de in dit rapport geformuleerde definitie van circulair inkopen.

In de verschillende trajecten is te zien dat er op specifieke deelthema's wel al flink aandacht wordt gegeven aan circulaire aspecten. Voor de proces- en financiële criteria voldoen alle ingevulde vragenlijsten aan een van de gestelde criteria.

Eerste resultaten per indicator

PROCESMATIG

In algemene zin wordt er relatief veel gedaan op de procesmatige indicatoren (**P1** t/m **P6**), waarbij er vooral aandacht is voor interne samenwerking (**P3**) en het doen van een marktverkenning (**P4**). Het is wat ons betreft vooral ook mooi om te zien dat op **P6**: Informatiebehoud materiaalsamenstelling, er in 7 gevallen positief is geantwoord. Inzicht in de materiaalsamenstelling is namelijk in veel gevallen een voorwaarde voor de andere technisch-inhoudelijke vragen.

TECHNISCH-INHOUDELIJK

In het algemeen wordt er minder hoog gescoord op de technisch-inhoudelijke vragen. Voor de technisch-inhoudelijke aspecten rondom materiaal (**M1** t/m **M4**) en energie (**E1** t/m **E3**) is er bijvoorbeeld relatief weinig activiteit. Vooral als het gaat om demontabel ontwerpen (**M4**), inzicht in de CO_2-emissies van de bedrijfsvoering (**E2**) en de energieprestatie van het product (**E3**) is er nog veel verbetering mogelijk.

FINANCIEEL

Op financieel vlak wordt gevarieerd gepresteerd. In veel gevallen wordt gewerkt met een beter verdienmodel (**F1**), maar op het gebied van geven van financiële prikkels en maken van afspraken over retourwaarde is extra aandacht nodig.

Aantal circulair ingekocht | per indicator

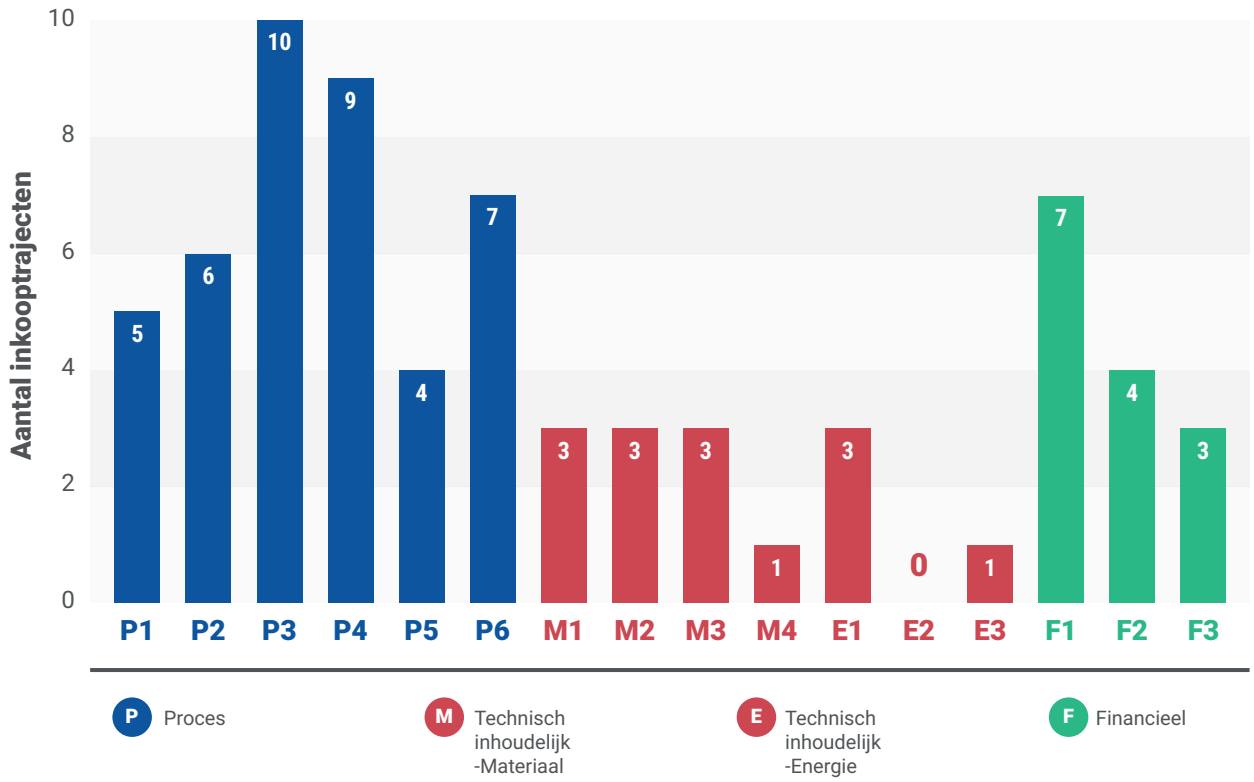

Eerste resultaten randvoorwaarden en spend

RANDVOORWAARDEN

Het voldoen aan de randvoorwaarden waterverbruik, biodiversiteitsverlies, gezondheid en welzijn, cultuur en maatschappij en andere vormen van waarde, worden op dit moment niet meegenomen in de beoordeling op circulariteit. Wel is de ambitie deze op termijn mee te kunnen nemen in de criteria voor circulair inkopen.
Uit deze inventarisatie blijkt dat er op dit moment vaak geen inzicht is in de vraag of er aan de randvoorwaarden voldaan wordt. Hier kan in komende jaren dus aan gewerkt worden door vanuit inkoop meer informatie op te gaan vragen bij leveranciers, en hogere eisen te gaan stellen voor de levering van specifieke producten.

UITGAVEN PER INKOOPTRAJECT

De helft van de respondenten wist iets te zeggen over de uitgaven voor dat inkooptraject. Dit laat zien dat voor niet ieder traject deze zogenaamde 'spend' bekend is. Ook zijn er andere complexiteiten die er voor zorgen dat de exacte euro waarde van een inkooptraject soms lastig in een keer uit te drukken is. Hoe zit het bijvoorbeeld met meerjarige contracten, of contracten die halverwege dat jaar aflopen? Hoeveel euro dient er dan te worden gealloceerd voor dat specifieke jaar? Ook is het soms moeilijk om aan te geven welk deel van een inkooptraject gaat over fysieke producten en welk deel arbeid of andere diensten behelst. Hiervoor zijn gedegen 'spend analyses' nodig. Vanwege deze moeilijkheden, en de inzichten voortkomend uit de eerste inventarisatie, stellen we voor om voor 2020 het percentage te berekenen op basis van het aantal inkooptrajecten. Deze, en andere adviezen, noemen we ook nog even expliciet in de volgende sectie: aanbevelingen.

Aanbevelingen

Aan de slag met circulair inkopen

MONITORING

Met de introductie van deze monitor is de deur open gezet om inzichten te verkrijgen over alle inkooptrajecten van de publieke organisaties binnen de provincie Friesland. Dit brengt mooie kansen met zich mee. Het geeft de mogelijkheid om sneller van elkaar te kunnen gaan leren, om te kunnen sturen op wat goed gaat en aan te pakken wat nog moeilijk is.

De monitor die nu opgesteld is blijft in de aankomende jaren in ontwikkeling. De vragen die gesteld worden en het handelingsperspectief dat dit biedt zijn niet de enige manieren om duurzamer en meer circulair in te kopen.
Ook zullen de eisen over de tijd worden aangescherpt en zullen de randvoorwaarden zoals biodiversiteit en waterverbruik en sociaal maatschappelijke thema's, ook mee gaan wegen in de berekening of een inkooptraject circulair wordt genoemd. Uiteindelijk is het doel om ook de werkelijke effecten op het gebied van milieu, materiaalverbruik en uitstoot te kunnen gaan monitoren, dat is de volgende stap.

Friesland is als regio een van de koplopers op het gebied van circulair inkopen. Er gebeurt al enorm veel, en de ambitie en de monitor laten dit weer zien. Voor 2020 zal nu de implementatie van start moeten gaan. Met de Inkoop Academy die in 2020 begint, wordt weer een mooie stap gezet op weg naar de 10%.

VERVOLGSTAPPEN

Op basis van het proces dat is doorlopen met de werkgroep circulair inkopen en de eerste inzichten uit de inventarisatie zijn een aantal aanbevelingen geformuleerd. Daarbij gaat het zowel om aanbevelingen voor de werkgroep Circulair Inkopen als voor het bestuur van de Provincie en andere overheden in Friesland. Deze zijn toegelicht op de volgende pagina's.

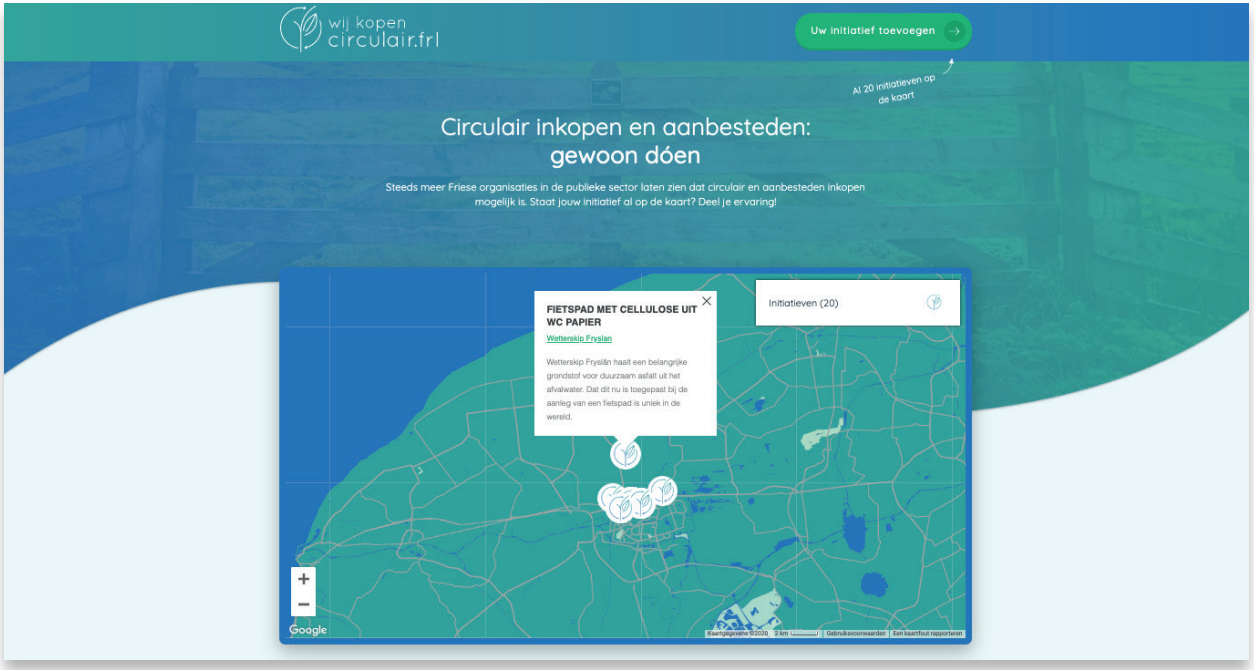

Er gebeurt al een hoop in Friesland. Op www.wijkopencirculair.frl worden circulaire inkooptrajecten gedeeld.

Aanbevelingen Werkgroep Circulair Inkopen

De werkgroep circulair inkopen is binnen de Provincie de aanjager op het gebied van circulair inkopen. Op basis van deze eerste inventarisatie kan de werkgroep haar activiteiten voor komend jaar op een goede manier richten om toe te werken naar het realiseren van de ambitie van 10% circulair inkopen in Friesland. Wij doen aanbevelingen op het gebied van monitoring en opleiding.

MONITORING

- Werk actief samen met inkopers van Friese overheden en andere publieke organisaties om te borgen dat na alle inkooptrajecten van fysieke producten een vragenlijst wordt ingevuld.
- Publiceer in de zomer van 2020 een korte tussenstand van de resultaten om inkopers te motiveren om vragenlijsten in te blijven vullen en hun inzichten te blijven delen.
- Realiseer een link met de al bestaande centrale inventarisatie van circulaire inkooptrajecten op: **www.wijkopencirculair.frl**
- Overweeg om in de monitor de mogelijkheid in te bouwen om per organisatie een percentage circulair inkopen te berekenen om onderlinge vergelijking mogelijk te maken
- Monitor de doelstelling '10% circulair inkopen in 2020' op basis van de aantallen inkooptrajecten. Evalueer deze wijze aan het einde van 2020, en bepaal op basis van de beschikbare informatie welke wijze van monitoring voor de periode daarna het beste geschikt is. De Metropoolregio Amsterdam heeft aangegeven om vanaf 2022 de spendanalyse te nemen als bron om hierdoor ook effectmonitoring mogelijk te maken.
- Doe een uitvraag naar alle overheidsorganisaties om het totaal aantal inkooptrajecten van 2020 te kunnen berekenen
- De monitor maakt het mogelijk om ook te kijken naar de doelen t.a.v. het circulaire straatmeubilair en het wagenpark. Zorg er voor dat in de rapportage van 2020 ook hier naar gekeken wordt.
- Ondersteun publieke organisaties in Friesland bij het maken van inkoopkalenders voor de komende jaren, zodat inzichtelijk wordt welke productgroepen in welke jaren ingekocht gaan worden. Op die manier kunnen trajecten mogelijk gezamenlijk worden aangevlogen, waarmee meer kansen ontstaan voor het realiseren van circulaire ambities.
- Maak op basis van deze inkoopkalenders inzichtelijk welke inkooptrajecten een hoge potentie hebben op het realiseren van circulaire ambities. Biedt waar mogelijk ondersteuning voor deze trajecten, bijvoorbeeld in de ambitievorming en het opstellen van de aanbestedingsstrategie.

OPLEIDING

- Werk aan de opleiding van Friese inkopers door de organisatie van een opleidingsprogramma. Stimuleer hierbij de deelname van een of enkele inkopers van alle Friese overheden en publieke organisaties.
- Motiveer deelnemers om aan het opleidingsprogramma deel te nemen met een eigen inkooppilot. Daarmee wordt het concreet wat de toepassing van circulaire principes in een inkooptraject betekent.
- Stimuleer kennisdeling tussen inkopers over de toepassing van circulaire principes, bijvoorbeeld bij het "Inkoopfeest" of tijdens een van de bijeenkomsten van de Vereniging Circulair Friesland.
- Werk samen met HR in de verschillende organisaties om inkopers te betrekken bij het proces en de juiste prikkels te geven

Aanbevelingen Friese overheden

Friese overheden en andere publieke organisaties zijn de uiteindelijke opdrachtgevers binnen de inkooptrajecten. Zij zullen dus stappen moeten nemen, ook in hun eigen organisatie, om circulaire ambities structureel mee te gaan nemen. Dit betekent iets voor de bestuurlijke besluitvorming, maar ook voor de projectleiders en inkopers op projectniveau.

BESTUURDERS

- Stuur op het willen realiseren van circulaire ambities in de inkooptrajecten van fysieke producten. Daarmee ontstaat voor inkopers en projectleiders mandaat om hier op projectniveau mee aan de slag te gaan.
- Combineer financiële budgetten voor aanschaf en onderhoud. Daarmee kan een gecombineerde uitvraag in de markt worden gezet, waarmee het mogelijk wordt om financiële prikkels rondom waardebehoud te geven aan marktpartijen.
- Geef voldoende tijd en ruimte aan de inkoopafdeling om ook reeds in de ambitievormende fase (inkoopvoorbereiding) de interne procesbegeleiding op zich te nemen.

INKOPERS, OPDRACHTGEVERS & PROJECTLEIDERS

- Start ieder inkooptraject met een marktverkennig (al dan niet inclusief in een marktconsultatie), waarin ook de mogelijkheden op circulaire economie worden verkend.
- Formuleer de vraagstelling zo functioneel mogelijk. Door te sturen op de daadwerkelijke behoefte wordt het mogelijk om ook te zoeken naar andere oplossingen, en wellicht naar het inkopen van minder producten en materialen.
- Neem het realiseren van circulaire ambities mee in het gunningkader, en wanneer van toepassing in het selectiekader. Kies daarbij voor een combinatie van kwalitatieve aspecten (voorbeeld: visie of plan van aanpak) en kwantitatieve aspecten (voorbeeld: mate van circulariteit product, milieukosten). De indicatoren in de meetmethodiek bieden meer handvatten.
- Stuur na afronding van het inkoopproces ook op circulariteit in het daadwerkelijke bestelproces en het contractmanagement: daar worden de ambities uiteindelijk gerealiseerd.

De ondertekening van het ambitiedocument circulair inkopen maart 2019

Bronnen:

1. **Ellen MacArthur Foundation.** (2019) Completing the Picture - How the circular economy tackles climate change
2. **Kirrcher et al.** (2017) Conceptualizing the circular economy: an analysis of 114 definitions
3. **Metabolic** (2019), Op weg naar klimaatneutraal- en circulair inkopen: Analyse inkoopsysteem en voorstel effectmonitoringsraamwerk en routekaart

Colofon

IN OPDRACHT VAN

Provincie Friesland
Vereniging Circulair Friesland

PROJECT MANAGEMENT

Chandar van der Zande

CONSULTANTS

Merlijn Blok
Gerard Roemers

ONDERZOEKSTEAM

Silke de Jong

GRAFISCH ONTWERP

Sveta Lezina
Cassie Björck

COPPER8

Sybren Bosch

METABOLIC

+31 (0) 203690977
info@metabolic.nl
www.metabolic.nl

Klimopweg 150
1032HX Amsterdam
The Netherlands

Artist impression van het Biosintrum-Afbeelding (c)Paul de Ruiter